

Bağlanma ve Kişisel Uyum Arasındaki İlişkide Ayrışma Bireyleşmenin Aracılığı *

The Relation between Attachment and Personal Adjustment Mediated by Separation-Individuation

Sevda ASLAN**

Kırıkkale Üniversitesi

Mehmet GÜVEN***

Gazi Üniversitesi

Öz

Bu araştırmada, oluşturulan model çerçevesinde geç ergenin anne ve babaya güvenli bağlanması ile kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığının Türk kültüründe etkili olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada oluşturulan model iki aşamada test edilmiştir. Birinci aşamada kuramsal olarak oluşturulan modelin yapıları arasındaki ilişkilerin gözlenen verilere uyup uymadığına bakılmıştır. İkinci aşamada model, istatistiksel açıdan Yapısal Eşitlik Modeli test kriterlerini geçtiği için model testi yapılmıştır. Sonuç olarak anneye ve babaya bağlanma ve kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığı kabul edilmiştir. Anneye ve babaya güvenli bağlanma ve kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığının Türk kültüründe geçerli olduğu görülmüştür. Üniversitelerde yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında öğrencilerin ebeveynlerine güvenli bağlanmaları ve ayrışma bireyleşmesini sağlayıcı çalışmalar yapılarak onların bazı uyum sorunlarıyla karşılaşmaları önenebilir.

Anahtar Sözcükler: Ebeveyne güvenli bağlanma, ayrışma bireyleşme, kişisel uyum, aracılık, yapısal eşitlik modeli.

Absract

In the frame of the developed model, this study aims at testing whether the mediation of separation and/or individuation between the relationship of secure parental attachment and his/her personal adjustment for a late adolescent is effective or not in Turkish culture. In this study, the developed model was tested in two stages. The theoretically developed model was tested whether (or not) the relations between the theoretically mentioned structures fit the observed data in first stage. As the model statistically fitted the structural equation model, the model test which was done in second stage. In conclusion, the mediation of separation-individuation between the relationship of secure parental attachment and personal adjustment was accepted. It has shown that the mediation of separation-individuation between the relationship of secure maternal-paternal attachment and personal adjustment was shown to be valid in Turkish culture. Some adjustment problems of students can be prevented through conducting studies to materialize their secure parental attachment and separation-individuation in the frame of the psychological counseling and guidance services that are carried out at universities.

Keywords: Secure parental attachment, separation-individuation, personal adjustment, mediator variable, structural equation model

* Bu çalışma Dr. Sevda Aslan'ın Doç. Dr. Mehmet Güven danışmanlığında hazırladığı "Bağlanma ve Uyum Arasındaki İlişkide Ayrışma Bireyleşmenin Aracılığı" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

** Dr. Sevda ASLAN, Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, sevda.aslan@gmail.com

*** Doç. Dr. Mehmet GÜVEN, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, mehmetguven@gazi.edu.tr

Summary

An infant who needs his/her caregiver's care starts moving independently by controlling his/her body movements during development stages. Therefore, an infant becomes aware of the fact that he/she is a different individual from his/her mother. In other words, he/she begins to individualize. However, this process is a complex one which consists of the interaction between the mother, father and the infant. Attachment between the parent and the child weakens in this process. Adolescence is the second period in which a quick development takes place in an individual's life. Adolescence is a period of identity formation. Bearing in mind that the second separation-individuation process takes place in this period, it is important for a late adolescent to gain a healthy personality through separation from his/her parents during his/her present and/or future life. Although it is important in an individual's life, separation-individuation concept is not considered to be important enough because Turkish culture usually has collectivist culture features. This concept maintains its importance in Western culture more than in Turkish culture.

In the frame of the developed model, this study aims at testing whether the mediation of separation-individuation between the relationship of secure parental attachment and his/her personal adjustment for a late adolescent is effective or not in Turkish culture.

In this study, the developed model was tested in two stages. The theoretically developed model was tested whether (or not) the relations between the theoretically mentioned structures fit the observed data. That's why; the model was tested using Structural Equation Model according to the data gathered from the Separation-Individuation Test of Adolescence, Short Form of Inventory of Peer and Parent Attachment and Hacettepe Personality Inventory. Three scales were administered to a study group consisting of 699 participants aged between 18-25 studying at university in their 1st, 2nd, 3rd, and 4th years. However, the data set of 57 students was not analyzed due to incomplete and/or mistaken data. Therefore, analyses were done out of 642-person data set. The scores which were obtained from the three scales were analyzed through SPSS. And then, analyses of Structural Equation Model were done through EQS 6.1, Lisrel 8.8 and Amos 7.09 package programs.

When the two direct paths between maternal attachment and personal adjustment and paternal attachment and personal adjustment are dropped from the full structural model which is the mediation of separation-individuation between the relationship of secure parental attachment and personal adjustment, statistically the model worsens insignificantly. Thus, the mediation of separation-individuation between the relationship of secure parental attachment and personal adjustment was accepted.

In conclusion, it is shown that the mediation of separation-individuation between the relationship of secure maternal-paternal attachment and personal adjustment proved to be valid in Turkish Culture. Some adjustment problems of students can be prevented through doing studies to materialize their secure parental attachment and separation-individuation in the frame of the psychological counselling and guidance services that are carried out at universities.

Giriş

Toplumdaki hızlı değişimler beraberinde bireye anne ve babadan ayrışma ile farklı bir birey olarak topluma uyum sağlama konusunda problemler yaşatabilmektedir. Birey bir taraftan aile, okul, arkadaş grubu içerisinde varlığını sürdürürken, bir taraftan da bunlardan ayrışma bireyleşme konusunda yaşayabileceği problemlerini çözmek durumundadır. Çocuğun ilk sosyal çevresi içerisinde onun için önemli olan insanlar annesi, babası, belki de bakıcısıdır. Beslemekten çok iletişim görevi gören annesinin ilgisiyle çocuğun sosyal davranışı gelişmeye başlar. Çocuk

bir süre sonra çevresine giren yabancılara anlamlı olan yeni tepkiler verir. İlk önce çevresine giren yabancılar onun için anlaşılması güçtür, sonra yabancıların davranışları ışığında kendi davranışını yorumlar ve sonuçta sosyal anlayışı genişir (Crow ve Graham, 1973).

Bebekliğinin ilk yıllarındaki bağımlılık gereksinimini ergenlik döneminde yeniden yaşayan genç, aşırı bağımlılık ile bağımsızlık isteği arasında bocalar durur. Ergenlik dönemindeki genç, bazen bebeksi ve çocuksu davranır (Erikson, 1963; Ekşi, 1999). Bu, ergenlik döneminin gelişimsel görevi olarak içselleştirilmiş bebeksi (çocuksu) sevgi ve nefret nesnelere libidinal ve saldırgan katarsiz ile bağlantıyı kesmedir (Blos, 1989). İçselleştirilmiş ebeveynlerden bağlantıyı kesme ergen ayrışma bireyleşmesinin sağlıklı bir sonucudur (Kroger, 1985). Çocuğun birbirini takip eden ve bütünleyen gelişim dönemleri içerisinde ergenlik döneminde öncelikle birey kimliğini kazanarak kişisel uyum sağlaması önemlidir. Ergenlik dönemindeki uyum, geçiş evresindeki uyumdur (Crow ve Graham, 1973). İkinci ayrışma, bireyleşmenin bu dönemde olduğu göz önünde tutulduğunda, geç ergenin ebeveynlerinden ayrılarak sağlıklı bir kimlik kazanması, hâlihazırda ve gelecekteki hayatı için önem kazanmaktadır. Bowlby (1969) tarafından kavramlaştırılmış, Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978) tarafından genişletilmiş bağlanma "ethological" modelinin bakış açısına göre bağlanma figürü, güven temeli sağlama ile ilgili uyum işlevine hizmet etmektedir. Aynı zamanda, bağlanma figürü çevre ile ilgili aktif keşfetmeyi ve hâkim olmayı desteklemektedir. Bağlanma ilişkisinin temel ilkesi, bebek-bakım veren ilişkisinde gelişen bağlanma stiline gelecekteki ilişkileri etkilemesidir (Bartholomew, 1990; Bowlby, 1969, 1973, 1977). Çocuğun bireyleşme sürecinin tamamlanmasında, gelişim dönemlerinin başarıyla üstesinden gelinmesinde olduğu gibi anne-babasıyla kurduğu bağların ve uyumun çok önemli yeri vardır. Çocuğun ayrışma bireyleşmesi sürecinde iki kritik dönem vardır. Bunlardan birincisi ilk üç yaş (Mahler ve arkadaşları, 2003), diğeri bebeksi nesne bağlarının gevşediği, aile bağımlılıklarının değiştiği ergenlik dönemidir (Blos, 1989).

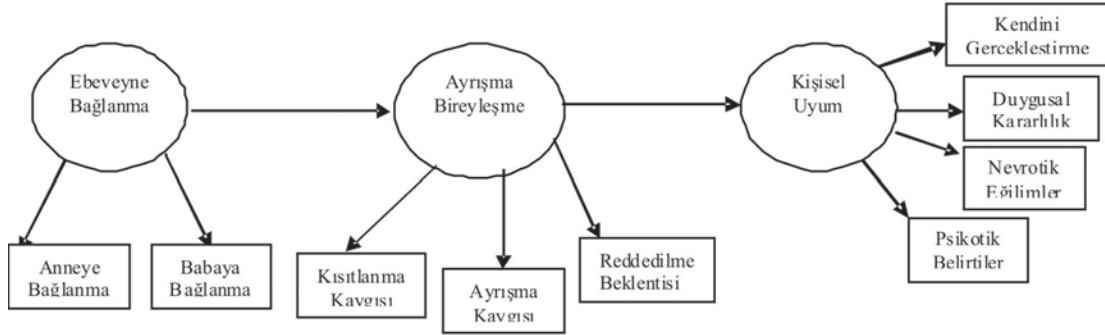
Bireylerin iç gruplardan duygusal olarak kopuk olduğu bireyci kültürlerde, ayrışmışlık ve özerklik gereksinimi büyüktür. Toplulukçu (kolektivist) kültürlerde ise, bireyler için grup amaçları bireysel amaçların önüne çıkar ve kişinin davranışları iç grubun istekleri ve normları doğrultusunda belirlenir (Göregenli, 1997; Kağıtçıbaşı ve Berry, 1989; Kağıtçıbaşı, 2006; Takano ve Osaka, 1999). Genelde Türk kültüründe bireyci ve toplulukçu eğilimlerin farklı yönlerinin bir uyum içinde barınmasına rağmen, ayrışmaya karşı bütünleşme ya da ilişkisellik eğilimlerinin daha ağır basmakta olduğu görülmektedir (İmamoğlu, 1998). Yukarıda belirtildiği gibi bireyin gelişiminde önemli bir kavram olan ayrışma bireyleşmenin bireyci kültürlerde o kültürün bir özelliği olarak ele alındığı, ancak toplulukçu kültürlerde ise öncelikli olarak ele alınmadığı söylenebilir. Bu kavramla ilgili yurtdışında birçok çalışma (Choi, 2002; Holmbeck ve Leake, 1999; Lapsley ve Edgerton, 2002; Lopez, Campbell ve Watkins, 1986; Mattanah, Hancock ve Brand, 2004; McClanahan ve Holmbeck, 1992; Parkes, Schneider ve Bochner, 1999; Quintana ve Lapsley, 1990; Quintana ve Kerr, 1993; Rice, FitzGerald, Whaley ve Gibbs, 1995; Triandis, Bontempo, Villareal, Asai ve Lucca, 1988; Triandis, McCusker, Betancourt, Iwoa, Leung, Salazar, Setiadi, Sinha, Touzard ve Zaleski, 1993) yapılmış olmasına karşın, Türkiye'de Göral'ın (2002) üniversite öğrencilerinde aşırı koruyucu, aşırı disiplinli ve demokratik gibi ebeveyn tutumlarının algılanışının onların ayrışma bireyleşmelerine ve romantik ilişkilerde yaşananlara (ayrışma kaygısı, bırakılma korkusu, yakınlıktan rahatsız olma ve kendine yetebilme) etkilerini ele aldığı araştırması dışında araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada bireyci kültürlerde ağırlıklı olarak geçen ayrışma bireyleşme kavramının 18-25 yaş arasındaki geç ergenin anne ve babaya bağlanması ile kişisel uyum alanı arasındaki ilişkideki aracılığının, oluşturulan model çerçevesinde Türk kültüründe incelenmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, ebeveynle güvenli bağlanma ve kişisel uyum arasındaki ilişkide sağlıklı ayrışma bireyleşmenin aracılığının Türk kültüründe test edilmesi amaçlanmıştır. Bunun için aşağıda şekilde belirtilen Model 1 oluşturulmuştur.

Model 1

Bağlanma ve Kişisel Uyum Arasındaki İlişkide Ayrışma Bireyleşmenin Aracılığı Modeli

Yöntem

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi; Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Hemşirelik Meslek Yüksek Okulu; Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gıda Mühendisliği, Güzel Sanatlar Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi; Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde 2006-2007 eğitim-öğretim yılında 1.-4. sınıflarda öğrenim görmekte olan öğrencilerden rastlantısal olarak seçilmiş ve yaşları 18-25 arasında değişen 699 öğrenci oluşturmaktadır. Ancak araştırmaya katılan öğrencilerin 57'sinden elde edilen veriler eksik veya hatalı işaretlemeler nedeniyle analiz dışı tutulmuş; analizler 642 kişilik veri seti üzerinden yapılmıştır. Araştırma grubunu oluşturan öğrencilerden 444 (%69)'ü kız, 198 (%31)'i erkektir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, ebeveyne güvenli bağlanma ve kişisel ve sosyal uyum arasındaki ilişkide sağlıklı ayrışma bireyleşmenin aracılığına ilişkin modellerin analizi iki aşamadan oluşmuştur. I. Aşamada kuramsal olarak oluşturulan model, ölçeklerden elde edilen verilere göre test edilmiştir. Böylelikle kuramsal olarak belirtilen yapılar arasındaki ilişkilerin gözlenen verilere uyup uymadığı test edilmiştir. II. Aşamada ise model istatistiksel açıdan yapısal eşitlik modeli test kriterlerini geçtiğinde, yukarıda belirtilen model testi yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Ergen Ayrışma Bireyleşme Ölçeği (Separation-Individuation Test of Adolescence; SITA): Levine, Green ve Millon (1986) tarafından üniversite öğrencileri için geliştirilen Ergen Ayrışma Bireyleşme Ölçeği, 5'li Likert tipi 103 maddelik dokuz alt ölçekten oluşmaktadır. SITA alt ölçeklerinin madde sayıları 7 ile 15 arasında değişmektedir. SITA alt ölçeklerinin puanlaması ise 7 ile 75 arasında değişmektedir. Aşağıda SITA'nın alt ölçekleri verilmiştir (Levine ve Saintonge, 1993).

1. Ayrışma Kaygısı: Önemli diğerlerinden (anne, baba, kardeş vb.) ayrışmadır.
2. Kısıtlanma Kaygısı: Anne-babanın çocuğun yaşamını kontrol ederek sınırlandırmasıdır.
3. Bakım Veren Kişiye Bağlanma: Bakım veren kişiye güçlü bağlanmadır.
4. Akarana Bağlanma: Kuvvetli akran samimiliği için çabalamalardır.
5. Öğretmene Bağlanma: Öğretmenlere kuvvetli, samimi bağlanmalar için çabalamalardır.
6. Aynalamayı Yaşama: Narsistik çabalamalardır. Diğer insan ve/veya insanlardan aşırı ilgi, bireyin kendi değeri konusunda kanıt olarak kabul edilmektedir.

7. Bağlılığı İnkâr: Bağlanma ihtiyaçlarını reddetmedir.

8. Reddedilme Beklentisi: Önemli diğerleriyle (anne, baba, kardeş vb.) katı ve düşmanca deneyimlenmektedir.

9. Sağlıklı Ayrışma: Bağımlılık ve bağımsızlık çabalarının dengesidir.

SITA alt ölçeklerinin İç tutarlık katsayıları (Cronbach Alfa'sı), sırasıyla; Kısıtlanma Kaygısı için .77, Aynalamayı Yaşama için .88, Bağlılığı İnkâr için .79, Ayrışma Kaygısı için .77, Öğretmene Bağlanma için .75, Akrana Bağlanma için .75, Bakım Veren Kişiyeye Bağlanma için .70, Sağlıklı Ayrışma için .64 ve Reddedilme Beklentisi için .79'dur (Levine ve Saintonge, 1993). Bu çalışmada SITA'nın Ayrışma Kaygısı, Reddedilme Beklentisi ve Kısıtlanma Kaygısı alt ölçekleri ebeveyne güvenli bağlanma ve uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığının test edileceği modelde kullanılmak üzere uyarlanmıştır. Ülkemizde bu çalışma kapsamında üniversite öğrencileri üzerinde yapılan uyarılama çalışmasında Ayrılık Kaygısı, Reddedilme Beklentisi ve Kısıtlanma Kaygısı alt ölçeklerinin faktör yüklerinin .36 - .84 arasında değiştiği görülmüştür. Madde toplam korelasyonları ise .26 - .68 arasında değişmektedir. Yine ülkemizde yapılan çalışmada Ergen Ayrışma Bireyleşme Ölçeği'nin iki yarı test güvenilirliği için Kısıtlanma Kaygısı alt ölçeğinin Spearman-Brown katsayısı .71, Guttman İki Yarı Katsayısı .70; Ayrılık Kaygısı alt ölçeğinin Spearman-Brown katsayısı .62, Guttman İki Yarı Katsayısı .61; Reddedilme Beklentisi alt ölçeğinin Spearman-Brown katsayısı .81, Guttman İki Yarı Katsayısı .81'dir. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı Reddedilme Beklentisi için .85, Ayrılık Kaygısı için .86, Kısıtlanma Kaygısı için .85 olarak bulunmuştur. Cronbach Alfa Katsayıları ise Kısıtlanma Kaygısı için .79; Ayrılık Kaygısı için .75; Reddedilme Beklentisi için .82 olarak bulunmuştur.

Ebeveyn ve Akrana Bağlanma Envanteri Kısa Formu: Armsden ve Greenberg'in (1987) tarafından üniversite öğrencileri için geliştirilen, Raja, McGee ve Stanton (1992) tarafından kısaltılmış form haline getirilen ve Günaydın ve arkadaşları (2005) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan ölçek 7'li Likert tipi 12 maddeden oluşmaktadır. Üniversite öğrencileri için uyarlanan ölçeğin iç tutarlık (Cronbach alfa) değerleri anne formu için .88, baba formu için .90; test-tekrar test güvenilirliği anne formu için .87, baba formu için ise .88 olarak bulunmuştur.

Hacettepe Kişilik Envanteri: Bu çalışmada öğrencilerin kişisel uyum düzeylerini belirlemek amacıyla Özgüven (1992) tarafından geliştirilen Hacettepe Kişilik Envanteri kullanılmıştır. Envanter "Kişisel Uyum" için dört (kendini gerçekleştirme, duygusal kararlılık, nevrotik eğilimler, psikotik belirtiler) ve "Sosyal Uyum" için de dört (aile ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal normlar ve antisosyal eğilimler) olmak üzere sekiz alt ölçekten oluşmuştur. Alt ölçeklerin her birinde 20'şer madde vardır. Sekiz madde de Geçerlik (G) puanı için kullanılmıştır. Envanter, toplam 168 maddeden oluşmaktadır. Güvenirlik katsayıları sırasıyla kişisel uyum .93, sosyal uyum .84 ve genel uyum .92 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ebeveyne güvenli bağlanma ve uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığının test edileceği modelde kişisel uyum için kendini gerçekleştirme, duygusal kararlılık, nevrotik eğilimler, psikotik belirtiler alt ölçekleri kullanılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

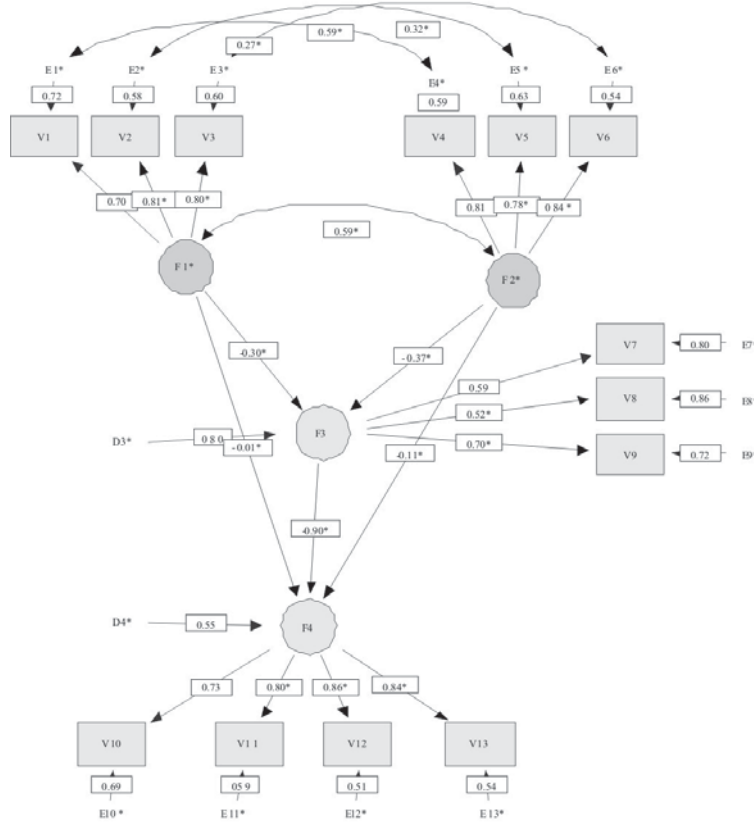
Araştırma verilerinin analizleri Lisrel 8.8 ve SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 10.0 paket programları kullanılarak yapılmış ve çalışmada hata payı üst sınırı .05 olarak kabul edilmiştir. Ergen Ayrışma Bireyleşme Ölçeği'nin ayrılık kaygısı, reddedilme beklentisi, kısıtlanma kaygısı alt ölçeklerinden; Hacettepe Kişilik Envanteri'nin kişisel uyum için kendini gerçekleştirme, duygusal kararlılık, nevrotik eğilimler, psikotik belirtilerden ve Ebeveyne ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri'nin Kısa Formu'ndan alınan puanlar SPSS'e girilerek ölçeklerin toplam puanları alınmıştır. Daha sonra elde edilen toplam puanlarla EQS 6.1, Lisrel 8.8 ve Amos 7.09 programları kullanılarak Yapısal Eşitlik Modelleri analizleri yapılmıştır.

Bulgular

Aşağıda bağlanma ve kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşme aracılığına ilişkin Model 1'in standartlaştırılmış parametre tahminleri yer almıştır.

Model 1

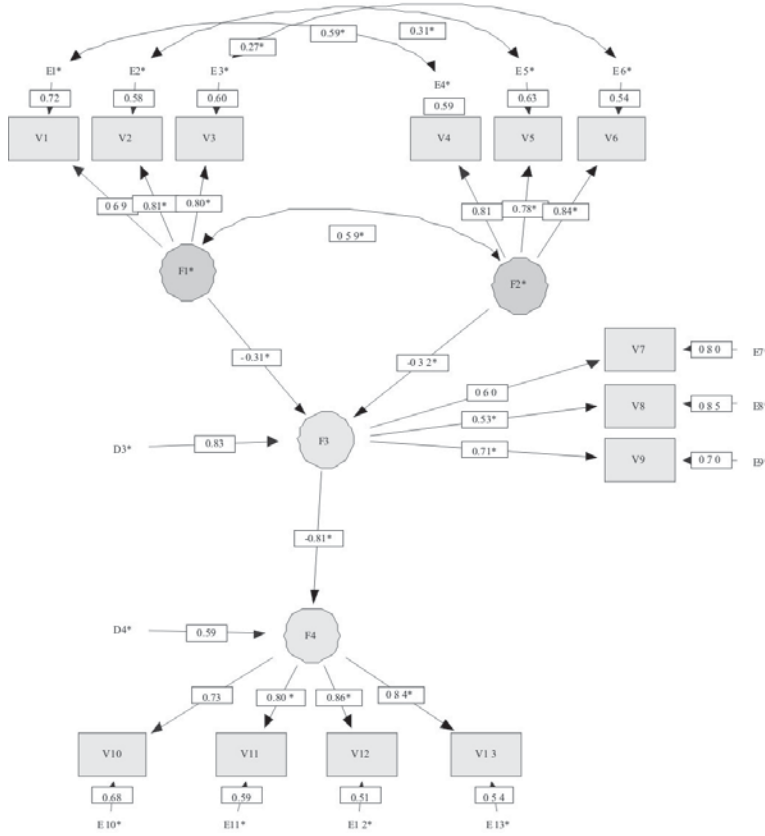
Standartlaştırılmış Parametre Tahminleri

Model 1'de (Standartlaştırılmış Parametre Değerleri), anneye bağlanmada meydana gelen standart sapma değişimi sayısı başına düşen, ayrışma bireyleşmede oluşan standart sapma değişimi sayısı başına düşen, ayrışma bireyleşmede oluşan standart sapma değişimi -0.30'dur. Babaya bağlanmada meydana gelen standart sapma değişimi sayısı başına düşen, ayrışma bireyleşmede oluşan standart sapma değişimi -0.37'dir. Anneye bağlanmada meydana gelen standart sapma değişimi sayısı başına düşen, kişisel uyumda oluşan standart sapma değişimi -0.01'dir. Babaya bağlanmada meydana gelen standart sapma değişimi sayısı başına düşen, kişisel uyumda oluşan standart sapma değişimi -0.11'dir. Ayrışma bireyleşmede meydana gelen standart sapma değişimi sayısı başına düşen, kişisel uyumda oluşan standart sapma değişimi -0.90'dır. Model 1'in geçerli uyum gösterdiği kabul edilmişti; ancak anneye ve babaya güvenli bağlanmanın kişisel uyum üzerindeki dolaylı etkisi, aracılık (mediation) hipotezini test etmek için F2→F4 ve F1→F4 regresyon katsayıları 0 değeri kısıtlaması koyulduğundan kabul edilmemiştir. Böylelikle aracılık (mediation) hipotezini test etmek için F2→F4 ve F1→F4 regresyon katsayıları 0 değeri kısıtlamasıyla Model 2 oluşturulmuştur (Hoyle, 1995). Aracılık (mediation) hipotezini test etmede kay kare farklılık testi uygulanmıştır.

Aşağıda bağlanma ve kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşme aracılığının test edilmesi için oluşturulan Model 2'ye ilişkin standartlaştırılmış parametre tahminleri yer almaktadır.

Model 2
Standartlaştırılmış Aracılık Modelinin Parametre Tahminleri

Model 2'deki (Standartlaştırılmış Parametre Değerleri), anneye bağlanmada meydana gelen standart sapma değişimi başına düşen, ayrışma bireyleşmede oluşan standart sapma değişimi sayısı -0.31 'dir. Babaya bağlanmada meydana gelen standart sapma değişimi başına düşen, ayrışma bireyleşmede oluşan standart sapma değişimi sayısı -0.32 'dir. Ayrışma bireyleşmede meydana gelen standart sapma değişimi sayısı başına düşen, kişisel uyumda oluşan standart sapma değişimi sayısı -0.81 'dir.

Model 1 ve Model 2 Kay Kare Farklılık Testi

Model 2'nin Satorra-Bentler Kay Karesi 244.97, Model 2'nin Normal Kay Karesi 264.50, Model 2'nin Serbestlik Derecesi 58'dir. Model 1'in Satorra-Bentler Kay Karesi 241.37, Model 1'in Normal Kay Karesi 259.84, Model 2'nin Serbestlik Derecesi 56'dir.

Satorra-Bentler Ölçülen Farklılık = 3.9850

Df = 2

Kay Kare Olasılığı = 0.136356

Full yapısal modelden Anneye Bağlanma ve Kişisel Uyum ve Babaya Bağlanma ve Kişisel Uyum arasındaki doğrudan iki path çıkartıldığında, model istatistiksel olarak anlamsız derecede kötüleşmektedir. Bundan dolayı aracılık (mediation) hipotezi kabul edilebilir, denilebilir. Böylelikle araştırmanın başında Model 2 için öngörülen anneye ve babaya güvenli bağlanmanın ayrışma bireyleşme üzerinde doğrudan; ayrışma bireyleşmenin kişisel uyum üzerinde doğrudan; anneye ve babaya güvenli bağlanmanın kişisel uyum üzerinde dolaylı etkisinin olduğu kabul edilmiştir.

Tartışma

Model 1'deki ebeveyne güvenli bağlanma ile kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşme aracılığı (mediation) hipotezini test etmek için F2 (babaya bağlanma)→F4(kişisel uyum) ve F1 (anneye bağlanma)→F4(kişisel uyum) regresyon katsayıları 0 değeri kısıtlaması koyularak Model 2 oluşturulmuştur. Tam yapısal model olan Model 2'de ebeveyne güvenli bağlanma ile kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığı (mediation) hipotezi kabul edilmiştir. Elde edilen bu bulgu Mattanah, Hancock ve Brand'in (2004) ebeveyne güvenli bağlanma ile kişisel ve sosyal uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığını test eden araştırmalarının kişisel uyumla ilgili bulgusunu desteklemektedir. Bu araştırma dışında bireyleşmeyle ilişkili kavramlarla yapılmış bazı araştırmalar bulunmaktadır. Rice, FitzGerald, Whaley ve Gibbs'in (1995) araştırmasında, ebeveynlere güvenli bağlanmanın üniversiteye uyum göstergeleriyle pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Blos'a (1989) göre bebeksi nesne bağlarının gevşemesi, aile bağımlılıklarının değişmesi ile meydana gelen ayrışma bireyleşme sürecinin psikoanalitik yaklaşım açısından ele alınmasıyla oedipal süpergonun katılığı azalır, gücünü de kaybeder. Egonun ideal narsistik yapısının önemi artar. Böylelikle narsistik denge sağlanır. Bebeksi nesne bağlarından artan bağımsızlık olur veya kişinin kendi seçiminde iç kaynaklarına bağlılık artar. Böylelikle bireyin kişisel uyumu ayrışma bireyleşme sürecinde öncelikle önem kazanır. Blos'un görüşünün bu araştırmanın bulgularında ortaya çıkan ebeveyne güvenli bağlanma ve kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığı sonucunu destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Model 2'deki (Standartlaştırılmış Parametre Değerleri) sonuçlarda, anneye bağlanma ve babaya bağlanma, ayrışma bireyleşmeyi negatif yönde etkilemektedir. Anneye ve babaya bağlanmadaki artış, ayrışma bireyleşmedeki azalmaya eşlik etmektedir. Böylelikle babaya bağlanma ve anneye bağlanmanın, ayrışma bireyleşmeyle ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulguyla tutarlı Beyers ve Goossens (2003) çalışmalarında, psikolojik ayrışma ile ebeveynlerden bağımsızlık ve ayrışma duyguları arasında ters yönde bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Yine Model 2'deki sonuçlardan, ayrışma bireyleşmedeki artış, kişisel uyumdaki azalmaya eşlik etmektedir. Bu bulguyu, Holmbeck ve Wandrei (1993) çalışmalarında ortaya koydukları, ayrışma bireyleşmenin uyumla ilişkisi olduğu sonucu destekler niteliktedir. Bu araştırmada ayrışma bireyleşme ayrılık kaygısı, kısıtlanma kaygısı ve reddedilme beklentisi alt ölçekleriyle ölçüldüğü için ayrışma-bireyleşme ile kişisel uyum arasındaki ilişkinin ters yönde olmasının tutarlı olduğu düşünülmektedir. Model 2'de Türk kültüründe ayrışma bireyleşme aracılığının çıkmasının, Kağıtçıbaşı'nın Türk kültürü için hem bireyci hem toplulukçu özellikleri içinde barındıran özerk-ilişkisel benlik görüşünü destekler nitelikte olduğu kabul edilebilir. Özerk-ilişkisel benlik çocuk yetiştirmede özerkliği beraberinde getirmiştir; çünkü aile artık çocuğa ve onun sağlayacağı ekonomik kazanca bağımlı değildir. Fakat duygusal bağılıkların devam etmesi nedeniyle benliğin ilişkisel niteliği yok olmamaktadır. Tamar ve diğerleri (2006) araştırmalarında, Türk ergenlerin ayrışma bireyleşme gelişimini Batı kültürünün bireyciliğiyle karşılaştırıldığında, Türk kültüründe ayrışma ve ruhsal yeniden yapılanma ile ilişkisel bağlar içinde özerk kendiliğe yol açan değişiklikler ile kişiler arası ilgisizliğin anlamlı bağlantısı olduğunu saptamışlardır. Tamar ve diğerlerinin (2006) sonucuyla bu araştırmanın sonucu tutarlı olarak ayrışma bireyleşmenin Türk kültüründe ilişkisel bağlamda ortaya koyulduğu söylenebilir. Güvenli bağlanmayan öğrencilerin ayrışma bireyleşme sürecinde daha az kaygılı olmaları ve uyumu konularında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri dikkate alınabilir. Aynı zamanda bu psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde öğrencilerin aileleriyle de çalışma düşünülebilir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ayrışma bireyleşmedeki artışın, kişisel uyumda azalmaya eşlik etmesi nedeniyle öğrencilerin kişisel uyum düzeylerini arttırmak için anneden ve babadan ayrışma bireyleşmelerinin boyutları olan ayrılık kaygısı, reddedilme beklentisi ve

kısıtlanma kaygısını azaltıcı psikolojik danışma programları geliştirilebilir. Üniversitelerin psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerine uyum problemleriyle başvuran öğrencilerin bu problemlerinin kaynağını belirlemede onların ebeveyne güvenli bağlanma ve ayrışma bireyleşme düzeyleri incelenebilir. Yine üniversitelerde yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında öğrencilerin ebeveyne güvenli bağlanması ve ayrışma bireyleşmesini sağlayıcı çalışmalar yapılarak onların bazı uyum sorunlarıyla karşılaşmaları önlenebilir. Böylelikle psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin önemli işlevlerinden olan önleyicilik işlevi de yerine getirilmiş olacaktır. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bu araştırmada ele alınan modeller, genel lise, meslek lisesi, anadolu lisesi vb. farklı lise türlerinde test edilerek ortaöğretim öğrencileri arasında yaşanan bazı uyum problemlerinin kaynağının belirlenmesinde yardımcı olunabilir. Bağlanma ve kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma-bireyleşmenin aracılığına çeşitli değişkenler (sınıf düzeyleri, kimlik statüleri, tek ebeveynlik, çift ebeveynlik, depresyon ve umutsuzluk düzeyleri vb.) açısından bakılabilir.

Kaynakça

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Armsden, G. C. ve Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: Individual difference and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(5), 427-454.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7, 147-178.
- Beyers, W. ve Goossens, L. (2003). Psychological separation and adjustment to university: Moderating effects of gender, age, and perceived parenting style. *Journal of Adolescent Research*, 18(4), 363-382.
- Blos, P. (1989). *The adolescent passage*. Madison, Connecticut: International Universities Press Inc.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss volume 1: Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss volume 11: Separation*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds. *British Journal of Psychiatry*, 130, 201-210.
- Choi, K.-H. (2002). Psychological separation-individuation and college among Korean American students: The roles of collectivism and individualism. *Journal of Counseling Psychology*, 49(4), 468-475.
- Crow, L. D. ve Graham, T. F. (1973). *Human development and adjustment*. New Jersey: Little Field, Adams and Co.
- Ekşi, A. (1999). *Ben Hasta Değilim*. İstanbul: Nobel Tıp Kitap Evleri.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. Second Edition. New York: W. W. Norton & Company, Inc.
- Göral, Fatma Sevinç (2002). "The Second Separation-Individuation Process Of The Turkish Young Adults: The Relationships Between The Perceived Maternal Parenting Attitudes, Second Separation Individuation, Expanding Self And Experiences in The Romantic Relationships." Unpublished master's thesis, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göregenli, M. (1997). Individualist-collectivist tendencies in a Turkish sample. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28(6), 787-794.
- Günaydın, G., Selçuk, E., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma

- Envanteri Kısa Formu'nun Psikometrik Açıdan Değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 13-23.
- Holmbeck, G. N. ve Wandrei, M. L. (1993). Individual and relational predictors of adjustment in first-year college students. *Journal of Counseling Psychology*, 40(1), 73-78.
- Holmbeck, G. N. (1997). Toward terminological, conceptual, and statistical clarity in the study of mediators and moderators: Examples from the child-clinical and pediatric psychology literatures. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 65(4), 599-610.
- Holmbeck, G. N. ve Leake, C. (1999). Separation-individuation and psychological adjustment in late adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(5), 563-581.
- Hoyle, R. H. (1995). *Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications*. California: Sage Publications.
- İmamoğlu, E. O. (1998). Individualism and collectivism in a model and scale of balanced differentiation and integration. *Journal of Psychology*, 132, 95-105.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Berry, J. W. (1989). Cross-cultural psychology: Current research and trends. *Annual Review of Psychology*, 40, 493-531.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayın Evi ve Bilgisayar San. Tic. Ltd. Şti.
- Kroger, J. (1985). Separation-individuation and ego identity status in New Zealand university students. *Journal of Youth and Adolescence*, 14(2), 133-147.
- Lapsley, D. K. ve Edgerton, J. (2002). Separation-individuation, adult attachment style, and college adjustment. *Journal of Counseling and Development*, 80(4), 484-492.
- Levine, J. B., Green, C. J. ve Millon, T. (1986). The Separation-Individuation Test Of Adolescence. *Journal of Personality Assessment*, 50(1), 123-137.
- Levine, J. B. ve Saintonge, S. (1993). Psychometric properties of the separation-individuation test of adolescence within a clinical population. *Journal of Clinical Psychology*, 49(4), 492-507.
- Lopez, F. G., Campbell, V. L. ve Watkins, C. E. (1986). Depression, psychological separation, and college adjustment: An investigation of sex differences. *Journal of Counseling Psychology*, 33(1), 52-56.
- Löker, Özlem (1999). "Differential Effects of Parent and Peer Attachment on Social And Emotional Loneliness Among Adolescents." Unpublished master's thesis, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mackinnon, D. P., Fairchild, A. J. ve Fritz, M. S. (2007). Mediation analysis. *The Annual Review of Psychology*, 58, 593-614.
- Mahler, M. S., Pine, F. ve Bergman, A. (2003). *İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu*. (Çev. A. N. Babaoğlu). İstanbul: Metis Yayıncılık Ltd.
- Mattanah, J. F., Hancock, G. R. ve Brand, B. L. (2004). Parental attachment, separation-individuation, and college student adjustment: A structural equation analysis of mediational effects. *Journal of Counseling Psychology*, 51(2), 231-225.
- Mcclanahan, G. ve Holmbeck, G. N. (1992). Separation-individuation, family functioning, and psychological adjustment in college students: A construct validity study of the separation-individuation test of adolescence. *Journal of Personality Assessment*, 59(3), 468-485.
- Özgüven, İbrahim Ethem (1992). *Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı*. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- Quintana, S. M. ve Kerr, J. (1993). Relational needs in late adolescent separation-individuation. *Journal of Counseling and Development*, 71(3), 349-354.
- Quintana, S. M. ve Lapsley, D. K. (1990). Rapprochement in late adolescent separation-

- individuation: A structural equations approach. *Journal of Adolescence*, 13, 371-385.
- Parkes, L. P., Schneider, S. K. ve Bochner, S. (1999). Individualism-collectivism and self-concept: Social or contextual? *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 367-383.
- Raja, S. N., Mcgee, R. ve Stanton, W. R. (1992). Perceived attachment to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21(4), 471-485.
- Rice, K. G., Fitzgerald, D. P., Whaley, T. J. ve Gibbs, C. L. (1995). Cross-sectional and longitudinal examination of attachment, separation-individuation, and college student adjustment. *Journal of Counseling and Development*, 73, 463-474.
- Takano, Y. ve Osaka, E. (1999). An unsupported common view: Comparing Japan and the U.S. on individualism/collectivism. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 311-341.
- Tamar, M., Bildik, T., Şen Kösem, F., Kesikçi, H., Tatar, A., Yaman, B. Erermis, S. ve Özbaran, B. (2006). The Characteristics of separation-individuation in Turkish high school students. *Adolescence*, 41(161), 177-184.
- Triandis, H. C., Bontempo, R., Villareal, M. J., Asai, M. ve Lucca, N. (1988). Individualism and collectivism: Cross-cultural perspectives on self-ingroup relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(2), 323-338.
- Triandis, H. C., Mccusker, C., Betancourt, H., Iwoa, S., Leung, K., Salazar, J. M., Setiadi, B., Sinha, J. B. P., Touzard, H. ve Zaleski, Z. (1993). An etic-emic analysis of individualism and collectivism. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24, 366-383.